



عنوان: آیین همسر داری

تهیه کننده: دکتر پرستو عباسپور

به سفارش دفتر امور بانوان و خانواده دانشگاه

پیامبر اکرم (ص) می فرماید: ازدواج، کامل کننده نیمی از دین شما هست و در اهداف ازدواج قرآن حکیم، اساسی ترین فلسفه تشکیل خانواده را، آرامش و تحکیم پیوند مودت و رحمت معرفی می کند. از اصول ثبات خانواده می توان به: ۱- انتخاب آگاهانه ۲- انتظارات معقول از ازدواج و... اشاره کرد. که رعایت این اصول تاثیرات فراوانی در برآورده نمودن ثبات فردی و اصلاح نظام اجتماعی خوبزرگترین مانع حل اختلاف اهد داشت. هر یک از زن و مرد دارای حقوقی هستند که رعایت هر کدام از این حقوق برای طرف مقابل لازم و ضروری است و در صورت عدم رعایت آن، بنیان خانواده و روابط ایشان به سستی و فروپاشی می انجامد. در این راستا الگو گرفتن از شخصیت‌هایی که در همه زمینه ها به خصوص همسررداری موفق عمل کرده اند، برای هموارشدن راه، بسیار ضروری است و باید گفت حضرت علی (ع) و فاطمه الزهرا (س) بهترین الگویی همسررداری عالم هستی هستند که در همه اعصار می توانند الگوهای همسران قرار گیرند. علاوه بر این توجه به نکاتی که در دین مقدس اسلام برای تحکیم خانواده آمده است مهم خواهد بود. که در این پژوهش به نکات اساسی برای ازدواج موفق جوانان پرداخته شده است که انشالله راه گشای تمام خواهران و برادران گردد.

سپاس و ستایش بیکران، خداوند یگانه رحمان را سزااست که در روی کره ای متحرک کوه و صحرا جزیره و دریا و جاندار آفرید و انسان را پدید آورد، تا ظلمت‌کده تیره و تاریک زمین را به نور صفا زینت بخشد و در میان خرابی آبادی آرد. از میان کره زمین که به صورت جمادی بی شعور ساخته شده بود، نبات و حیوان برافراشت و بر تارک سرش انسانی خردمند گذاشت و او را بر همه اقطار جهان فرمانروا ساخت، تا از میان کره ای خاکی و تاریک، جنبش و حرکت، سعادت و عزت و عیش و عشرت پدید آورد. نور و صفا، نغمه و نوا، تکامل و تعالی، دستگیری و رحمت و عطف و همگی از میان همین کره تیره و ظلمانی برخاست و همگی از برکت عقل و احساس بود که به انسان عنایت فرمود، تا با وی انس و الفت گیرد. میان پسر و دختر بیگانه و نا آشنا، مودت و رحمت مقرر داشت تا یکدیگر را در آغوش گیرند، تولد و تناسل نمایند تشریک مساعی کنند. محیط آبادی را که از پدران و مادران خود به ارث گرفته اند آباد تر کنند. و درود و رحمت به روان مطهر رسولان مخصوصاً حضرت محمد مصطفی (ص) و خاندان معصوم آن حضرت (صلوات الله اجمعین من الان الی قیام یوم الدین) که همگان عمر عزیز خود در راه رسانیدن انسان به اوج تکامل و سعادت معروف داشتند و در پیمودن این راه از بذل جان شیرین خود دریغ ننموده. و اما پسر و دختری که با یکدیگر ازدواج می کنند، در حقیقت تولد تازه ای می یابند و در اقیانوس تازه ای وارد می شوند که باید کارآموزی و تجربه قبلی کسب کرده و یا دارای هوش باشند که بتوانند خود را با جذرمند دریا هماهنگ نموده و با آن محیط سازگار شوند و گرنه عصری کوتاه و پر مشقت دارند و به زودی در گردابهای هلاک می شوند. دین اسلام برای راهنمایی و تامین سعادت بشر نازل گشته و تمام ابعاد وجودی او را در تمام مراحل زندگی رعایت کرده، و دختر و پسر را که می خواهند در آینده پدر و مادر خانواده و رکن اجتماع انسانی باشند، در این وادی خطرناک بدون راهنما رها نکرد اینک با کمال و عنایت، دست ایشان را گرفته و قدم به قدم رهبری کرده و آنان را از خطرات طوفانها بر حذر داشته. در این مقاله در حد بسیار کمی برای تأمین

این هدف یعنی آداب همسررداری از چندین کتاب بهره گرفته و به طرح مسائلی که در ابتدای آن به اهمیت و اهداف ازدواج اشاره شد می پردازد. که از مهمترین بخش های آن می تواند به:

۱ - حقوق مرد وزن و حقوق زن بر مرد و همچنین حقوق متقابل آنها.

۲- الگوی همسررداری نمونه در اسلام .

۳- اصول ثبات و استحکام خانواده

۴- نکته هایی ناب برای ازدواج موفق همرا با احادیثی و آیاتی در این زمینه اشاره کرد . امید است این قطره کوچک از این دریا در خصوص بهینه سازی ، سالم سازی و ارتقا و روابط خانواده گی موثر باشد .

اصول مدیریت خانه و خانواده :

از آنجایی که یکی از حساسترین ، پیچیده ترین و مهم ترین نهادهای اجتماعی به ظاهر کوچک، خانه و خانواده است . اداره آن نیاز به مدیریتی با کفایت و عالمانه دارد . چنانکه مدیریت اصولی خانواده سبب شکوفایی غنچه های عدالت، امنیت، صداقت، صفا و محبت در گلستان وجود مرد وزن خانه می شود . از این رو آموزش و بکارگیری گام به گام اصول مدیریت علاوه بر آثار فردی، در عرصه حفظ و ارتقاء فرهنگ یک جامع نیز موثر است که در اینجا به صورت مختصر به موارد آن اشاره خواهد شد :

۱- اصل محبت و رزی (گنج زندگی)

امام علی (ع) (پرسود ترین گنج ها بدست آوردن محبت دلهاست) (۱)

از جمله عوامل محبت ساز:

۱- حسن خلق و گشاده رویی ۲- احسان و نیکی ۳- تواضع و فروتنی

۴- سخاوت و گشاده رویی و خرده گیری ۵- رفق و مدارا ۶- هدیه دادن در مناسبتهای مختلف

از جمله عوامل محبت سوز:

۱. جدال و گفتگوهای تند و توهین آمیز ۲. بخل ۳. عدم ابراز محبت

۴. حساسیت نا به جا ۵. قدر شناسی

نقش محبت در زندگی خانوادگی

یکی از احتیاجات روانی هر انسان «محبت» است. دل انسان به محبت زنده است و کانون خانوادگی بیش از هر چیز احتیاج به محبت دارد . این فروغ محبت است که خانه را روشن می کند و هر خانه ای که با چراغ محبت روشن نباشد خانه خاموشان است. پروردگار مهربان در قرآن مجید محبت و مهربانی زن و شوهر در محیط خانه

را یکی از آیات قدرت و حکمت خود معرفی می کند و می فرماید: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِيَتَفَكَّرُوا) یعنی: «یکی از نشانه های قدرت و حکمت خداوند این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا با او انس بگیرید و میان شما و همسرانتان دوستی و مهربانی برقرار ساخت و در این موضوع برای اندیشمندان نشانه خدا شناسی پدیدار است.» (۲) باید توجه داشت که برای اینکه بنیان زناشویی استوار و محیط خانه به چراغ محبت همیشه روشن باشد باید محبت دو طرفه باشد زیرا دلها به هم راه دارند و «محبت» محبت می آورد و لذا در اسلام همانطور که به زن سفارش شده و تاکید شده اش که شوهر خود را دوست بدارد به مرد هم تاکید شده است که همسر خود را دوست بدارد و او را مورد احترام و اکرام قرار بدهد. پیغمبر اکرم (ص) فرمودند: بهترین زنان شما زنها ئی هستند که نسبت به شوهرانشان عشق و محبت داشته اند. (۳) حضرت رضا (ع) فرمودند: زنانی که به شوهران اظهار عشق و محبت می کنند بهترین غنیمت برای آنها می باشند. (۴) رسول اکرم (ص) می فرمایند: هر چه ایمان کامل تر باشد به همسرش بیشتر اظهار محبت می نماید. (۵) و در مورد دیگر می فرماید: این سخن مرد که به همسرش بگوید: واقعاً تو را دوست دارم هرگز از قلب همسر خارج نخواهد شد و از یاد او نخواهد رفت. ۹ امام صادق (ع) فرمودند: زن از مرد آفریده شده است (از همان گلی که خداوند مرد را آفرید زن را نیز از آن گل آفرید) و تمام توجهش به مرد معطوف است پس همسرانتان را دوست بدارید. و نیز آنحضرت فرمود: از اخلاق پیغمبران این است که نسبت به همسرانشان محبت دارند. (۶) و نیز فرمودند: به کسی که دوستش می داری خبر بده. (۷) و نیز باید توجه داشت که آثار محبت میان زن و شوهر باید در رفتار و گفتار آنها نمایان باشد و حرفها و حرکات آنها نسبت به هم محبت انگیز باشد و سعی کنند که هرگز حرفی و حرکتی که بنیان محبت را سست و جلوه دوستی را کم رنگ می کند از هیچ یک از آنها صادر نشود و اگر احیاناً صادر شد سعی کنند که عذر بخواهند و جبران نمایند. تعریف و تمجید از یکدیگر مخصوصاً در حضور بستگان و آشنایان واهدای هدایا و امثال این موضوع و اظهار محبت و جلب محبت بسیار مؤثر است و بالاخره در هر سازمانی که براساس محبت استوار است هرگز خلل و خرابی را ه پیدا نمی کند.

خلل پذیر بود هر بنا که می بینی به جز بنای محبت که خالی از خلل است

هر انسانی به شخصیت خودش علاقه دارد و می خواهد که دیگران به شخصیت او احترام بگذارند و هر کس به او احترام بگذارد او نیز متقابلاً به او احترام خواهد گذاشت. احترام گذاردن زن به شوهر و به یکدیگر در محیط خانه رشته محبتشان را محکم ترمی کند و به پیمان زناشویی دوام بیشتری می بخشد و فرزندان که در چنین محیطی رشد می کنند این عادت انسانی را سرمشق زندگی خود قرار می دهند. اسلام رسم احترام گذاری زن و شوهر به یکدیگر را به عنوان یک وظیفه اخلاقی مورد تاکید قرار می دهد. حضرت رسول اکرم (ص) فرمودند: وظیفه زن این است که تا در خانه به پیشواز شوهر برود و به وی خوش آمد بگوید. (۸) امام صادق (ع) فرمودند: هر زنی که به شوهرش احترام بگذارد و به او آزار نرساند خوش بخت و سعادت مند خواهد بود (۹) این نوع دستورات نمونه ای از وظیفه اخلاقی زن نسبت به شوهر است احترام گذاری مرد نسبت به همسرش نیز با این قبیل

تعبیرات مورد تاکید قرار گرفته است. حضرت رسول اکرم (ص) فرمودند: «ما أكرم النساء إلا كريمٌ وما أهانهنَّ إلا لئيمٌ» یعنی: افراد کریم و بزرگوار زنان خود را مورد احترام قرار می دهند و افراد پست به زنان اهانت می کنند. (۱۰) و نیز حضرتش فرمود: هر کس به خانواده اش توهین کند خوشی زندگی را نخواهد دید. (۱۱) حضرت صادق (ع) از پدرش نقل کرده که فرمودند: هر کس زن بگیرد باید او را گرامی و محترم بشمارد (۱۲) خلاصه اینکه احترام به شخصیت افراد مخصوصاً در محیط خانوادگی و احترام به همسریکی از نشانه های شخصیت و شرافت اشخاص محسوب میشود و موجب افزایش محبت میشود. امیر مومنان (ع) فرمودند: «شرف المرء بما لعلم والأدب لا بالأصل والنسب». یعنی: شرافت انسان تنها به درجات علم و ادب او بستگی دارد نه به نسب و قبیلگی او. خلاصه اینکه محبت در محیط خانوادگی تلخها را شیرین و سختیهای زندگی را آسان میگرداند.

از محبت تلخها شیرین شود از محبت مسها زرین شود از محبت خارها گل می شود از محبت سرکه ها مل می شود از محبت نارنوری می شود از محبت دیو حوری می شود از محبت سقم صحت می شود از محبت قهر رحمت می شود از محبت مرده زنده می شود از محبت شاه بنده می شود

۲- اصل عدالت محوری :

پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: (لحظه ای عدالت برتر از یک سال عبادت است). (۱۳) عدالت یعنی حق شناسی و ادای حقوق و حق، به معنای طلبی است که دیگران از ما دارند و لزوماً به معنای پرداخت طلب دیگران است. طلب های دینی، مالی، عاطفی، عقلی... در خانواده نیز هر یک از اعضاء خانواده به نوبه خود حقی دارند که، محترم شمردن آن بر دیگران لازم است. و ما در فصلی جدا به حقوق مرد بر زن و زن بر مرد پرداخته ایم.

۳- اصل لذت جویی و تمتع :

رابطه سالم جنسی بین زن و مرد، تبادل خالصانه احساسات و محبتها و ارضاء عواطف و نیازهای عاطفی در خانه و نظام خانواده مورد سفارش اسلام است.

۴ - اصل تقسیم کار:

از جمله فوائد تقسیم کار :

۱- ایجاد حس مسئولیت بین افراد

۲- فرد خانه، خود را در اداره منزل سهیم می دانند .

۳- ضایعات مالی و زمانی کاهش می یابد .

۴- محیط خانه با نشاط و شاداب خواهد شد.

۵- عبادت بزرگی است .

۵- اصل عفو و صفح:

عفو یعنی بخشیدن خلاف و صفح و مرتبه ای بالاتر از عفو نادیده گرفتن خلاف است. عفو و صفح یعنی رهایی ذهن از رنجشها.

۶- اصل تدبیر و برنامه ریزی:

امام علی (ع) میفرماید: (تدبیر و برنامه ریزی سبب اصلاح امور زندگی است.) (۱۴)

از آثار مهم برنامه ریزی می توان به آرامش روانی، سهولت جریان زندگی، رسیدگی به همه کارها، الگو شدن برای دیگران، تقلیل درگیری های اشاره کرد .

۷- اصل سازگاری و انعطاف:

امام علی (ع) می فرماید: (نرمی، کلید کامیابی است.) (۱۵) و سازگاری به معنای درک متقابل از یکدیگر و تطبیق دادن خود با شرایط و روحیات طرف مقابل است .

۸- اصل مادر محوری

۹- اصل قناعت و کنترل تقاضاها

امام علی (ع) میفرماید: (زیبایی زندگی و رفاه به قناعت است.) (۱۶)

۱۰- اصل توسعه اخلاق:

حضرت علی (ع) میفرماید: (اخلاق نیکو روزی را زیاد می کند و میان دوستان انس و الفت پدید می آید.) (۱۷)

۱۱- اصل تغافل و نادیده انگاری:

حضرت علی (ع) میفرماید: (هر کس بر بسیاری از امور چشم پوشی نکند . زندگی ناگوار شود .) (۱۸)

۱۲- اصل هنر استراحت:

استراحت شرطی لازم برای رسیدن به اهداف بزرگ است و پشتوانه موفقیت و افزایش کارایی و کیفیت فعالیت ها می باشد .

۱۳- اصل میهمان پذیری:

پیامبر اکرم (ص) میفرماید: (زکات خانه مهمان است و میهمان راهنمای بهشت است.) (۱۹)

۱۴- اصل سخاوت مندی:

امام رضا (ع) میفرماید: (مرد راسزا و اراست که بر عیالش توسعه بدهد؛ تا آرزوی مرگ او را نکنند.) (۲۰)

۱۵- اصل معنویت گرایی:

از سعادت مندیهای مردان و زنان بزرگ این است که یک مسکن خاکی را تبدیل به مسجد نورانی برای مناجات و ارتباط با عالم معنوی کنند.

۱۶- اصل پاکی

۱۷- اصل تشکر و قدردانی

۱۸- اصل شناخت روانشناسی زن و مرد

یکی از محوری ترین و بلکه اساسی ترین ارکان نظام خانواده وجود ارتباط سالم فراگیر و پویا بین زن و شوهر است و از یک منظر ارتباطات به دو قسم کلامی و غیر کلامی تقسیم می شوند :

الف) ارتباط کلامی مانند :

۱- اصل گفتگو برای تبادل اطلاعات

۲- استفاده از لحن مناسب

۳- جلوگیری از زخم زبان و یا سکوت های آزار دهنده

۴- ارتباط کلامی و عاطفی و محبت آفرین

ب) ارتباطات غیر کلامی مانند:

۱- نگاه در نگاه

۲- گوش دادن به سخن

۳- نوازش

۴- خنده در چهره طرف مقابل

۵- سر تکان دادن به نشانه تأیید

۶- به استقبال شخص رفتن

حقوق مرد بر زن از نظر اسلام:

هر شرکت و سازمانی نیازمند به مقام مسئول و رئیس است و گرنه خواه ناخواه منجر به هرج مرج شده، زیانهای فراوانی ببارمی آورد و سرانجام به نابودی خواهد گردید. زیرا مدیریت نقش موثری را ایفا می کند و این مدیریت است که باید از نظر فکری و خصوصیات روانی واجد شرایط خاصی باشد تا بتواند از حد اقل نیرو، حداکثر استفاده را جلب کند. بنابراین ، سازمان و شرکتی که ز نومردان راه ازدواج و تشکیل خانواده بوجود می آورند. ناگزیر باید سرپرست و مقام و مسئولی داشته باشد که بتواند به طرز شایسته ای برای تامین نیازمندیهای آن همت گمارد و خط مشی درستی فرا راه افراد خانواده قرار دهد و اداره عمومی و مسئولیتهای این کانون مقدس را به عهده بگیرد، و تا خود و افراد خانواده از مزایای آن بهره مند شوند، و در کنار یکدیگر احساس خوشبختی نمایند و فرزندان خود را با روشی صحیح تربیت کنند و در سعادت مند نمودن آنان موفق گردند.

مدیر مسئول:

اکنون باید دید چه کسی بهتر است عهده دار سر پرستی و قیمومت تشکیلات خانوادگی باشد. زن یا مرد و یا هر دو، بدون تردید ریاست هر دو برای سر سامان دادن به امور خانواده صحیح نیست، زیرا در این صورت هیچکدام از آن دو نفر آن چنان که شایسته است احساس مسئولیت نمی کنند، بعلاوه هر دو نفری، دو گونه طرز تفکر و دو گونه سلیقه دارند و در مواردی که اختلاف سلیقه دارند، هیچکدام حاضر نیستند تسلیم فکر و نظریه دیگری شود و در نتیجه کار به جنگ و نزاع می کشد و قانون مهر و محبت آنان بدل به جهنم سوزانی از اختلاف

و کشمکش می گردد. خطر بزرگ دیگری که از رهگذر اختلاف زن و شرهر پدید می آید، مربوط به سرنوشت فرزندان آنان می باشد زیرا در روانشناسی ثابت شده است، «کودکانی که در سایه پدر و مادری تربیت می شوند که میان آنان کشمکش و نزاع وجود دارد، دچار اختلال عواطف و عقده های روحی و نگرانیهای فکری می گردند». بنابراین گذشته از اینکه زندگی در کام زن و شوهر تلخ می شود، دود این آتش به چشم کودکان معصومی نیز می رود که باید در پناه پدر و مادر، کاخ سعادت و شخصیتشان پی ریزی گردد. پس اختیار سرپرستی و ریاست خانواده را باید به یکی از زن یا مرد واگذار کرد.

استعداد فطری:

اکنون باید دید آیا زن برای عهده داری ریاست و سرپرستی امور خانه و قبول مسئولیت آن شایسته گی بیشتری دارد یا مرد؟ نخست باید به این واقعیت طبیعی توجه نماییم همانگونه که در اندام زن و مرد اختلاف هایی هست و به هر کدام از آنان به مناسبت ویژگیهای جسمی یک سلسله وظایف طبیعی سپرده شده است، از جهات روانی و خصوصیات اخلاقی نیز تمایز هایی بین آن دو وجود دارد این ویژگی های روانی که در علم پسیکولوژی (روانشناسی) ثابت شده است، در تقسیم کارها و وظایف باید مورد نظر قرار گیرد. مهمترین تمایز روانی میان زن و مرد این است که زنان معمولاً دارای احساسات شدید و عواطفی جوشان تر هستند. تأثر و هیجان شدید زن در حالت های گوناگون، چون هنگام دوستی و دشمنی، ترس، شادی و نگرانی و هم چنین توجه فراوان او به زیبایی و ظواهر زندگی، از نشانه های این عواطف و احساسات است. و مردان نوعاً از نیروهای عقل و اندیشه بیشتری برخوردارند. جالب توجه اینکه این ویژگی های روانی با خصوصیات جسمی هر کدام از آنان هماهنگی کامل دارد و نشان دهنده این حقیقت است که، آفریدگار زن و مرد، هر کدام را برای انجام کاری و عهده داری وظیفه ای آفرید و ابزار آن را در جسم و روان او به ودیعت سپرده است. وقتی مناسبترین غذای کودک در پستان مادر فراهم می گردد، و باید دارای عواطف لطیف و سرشاری باشد، که چون فرزند خود را در آغوش گرفت و پستان در دهان او گذاشت، نه تنها احساس خستگی نکند بلکه خود از عشق مقدس مادری سرمست گشته، فرزند را با فشردن در آغوش گرم، از چشمه سار محبت سیراب نماید و این نیاز فطری او را نیز اشباع کند.

و نظریه اینکه مرد از اسکلتی درشت، عضلاتی ستبر و اعصابی قوی و جمجمه ی بزرگ و مغزی سنگین ترا از جمجمه و مغز زن (وزن متوسط مغز مرد ۱۳۶۰ و وزن متوسط مغز زن ۱۲۰۰ گرم است) برخوردار است، فکری نیرومند تر و اندیشه ای دور بین تر دارد، تا توانسته باشد در برابر مشکلات و سختیها استقامت بیشتری نماید. مرد آن چنان آفریده شده است که تاب و تحمل آفتاب سوزان تابستان و فضای آلوده محیط کارخانه را داشته باشد و گرداندن چرخ های عظیم کارخانه و طنین شکننده صدای آنها او را از پای نیاندازد و غریو توپ و سلاح دشمن در میدان نبرد او را نلرزاند. با در نظر گرفتن این مطالب و شناخت این استعدادها می بینیم بهترین راه برای سعادت خانواده و در نتیجه سعادت اجتماع این است که ریاست و سرپرستی امور کلی خانواده به فکرو نیروی اندیشه و قدرت بازوی مرد سپرده شود و گرداندن چرخ کارهای خانه و تامین نیازهای روحی کودکان، به عواطف سرشار و احساسات لطیف زن واگذاری گردد. به علاوه روانشناسان معتقدند (و خود زنان نیز اعتراف می

کنند)(۲۱) که وضع روحی زن طوری است که دوست دارد در پناه مردی لایق و نیرومند زندگی کند و از داشتن چنین شوهری لذت می برد. زن هنگامی احساس خوشبختی می کند که ببیند شوهرش به صفات مردانگی آراسته است و اگر ببیند مردی زیاد تملق و چاپلوسی میکند و بدون قید و شرط از نظریات و افکار و سلیقه زن پیروی می نماید. یا تحت سرپرستی و کفالت زنی بسر می برد، از او متنفر می گردد و ارزش و اعتبار چندانی برای وی قائل نخواهد شد. از همه اینها گذشته به فرض آنکه زنان در ابتدای ازدواج که هنوز بچه دار نشده اند و خاطراشان از لحاظ تربیت فرزندان آسوده است مایل به ریاست خانواده باشند، این وضع دوام نخواهد یافت زیرا گرفتاریهایی که طبعاً در زندگی بعدی پیش می آید فکر آنها را مشغول خواهد کرد و خیال آنان را از تحمل بار سنگین مسئولیتهای دیگر منصرف خواهد نمود.

ریاست و مسئولیت مرد :

روی همین اصل، اسلام سرپرستی خانواده را به عهده دار مرد گذاشته و مرد را عهده دار تامین وسایل زندگی زن معرفی نموده است قرآن مجید می فرماید (الرجال قوامون علی النساء)(۲۲) مردان سرپرست زنان می باشند. البته باید توجه داشت که از طرفی، هر چند اسلام ریاست امور کلی خانواده را به مرد سپرده، ولی اداده امور داخلی خانه را به زن واگذاشته است. یعنی اگر مرد در اداره امور خانواده مقام ریاست را دارد، همسرش معاون اوست و در شعاع محدودتری سرپرستی خواهد داشت. پیامبر اسلام (ص) در ضمن حدیثی می فرماید: (فالرجل سید اهله والمرأة سیده بنتها) (۲۳)

و از سوی دیگر هر کسی به اندازه قدرت و شعاع ریاست خود، عهده دار در مسئولیت است. باز رسول گرامی اسلام (ص) می فرماید: (و الرجل راع علی اهل بینه وهو مسئول عنهم والمرأة راعیه علی اهل بیت بعلمها وولده وھی مسئوله عنها)(۲۴)

(مردن گهبان و مسئول خانواده است وزن نگهبان و مسئول خانه ی شوهر و فرزندان او است.) بنابراین مرد هیچگاه حق ندارد از این عنوان سوءاستفاده کند، و حقوق افراد خانواده را نادیده گرفته، روش دیکتاتوری و استبداد را در محیط خانه در پیش گیرد، بلکه باید توجه داشته باشد که رهبری صحیح آن است که توأم با محبت و جلب همکاری و همفکری صمیمانه باشد. قرآن مجید به شوهران دستور می دهد که گذشته از رعایت حقوق زنان، نسبت به آنان خوشرفتار باشند و با محبت و مهرورزی، کانون خانواده را گرم و با نشاط سازند. آیه شریفه: (وعاشروهن با لمعروف) (۲۵) (با زنان خوشرفتار باشید) فرمانی است که با تناسب عواطف حساس و زود رنج زنان و در نظر گرفتن دیگر خصوصیات آنان و روی هم رفته مصالح عالی خانواده صادر شده است.

اهمیت ازدواج و همسر داری

انسان، از نخستین روزهای حضور خود بر عرصه خاک و از همان لحظه های آغازین، به خوبی دریافته است که تشکیل خانواده و گزینش همسر، بهترین و منطقی ترین راه کسب آرامش و مطمئن ترین سکوی پیشرفت و بالندگی است. چنان که حضرت آدم و حوا به عنوان سرسلسله انسان ها با تشکیل خانواده زندگی خود را آغاز کردند. این امر نشانگر این حقیقت است که خانواده، یکی از اساسی ترین و طبیعی ترین نیازهای انسان به شمار می آید. بسیاری از مشکلات روانی و خستگی های جسمانی که از فعالیت های زندگی روزمره حاصل می شود، توسط یک خانواده و همسر مناسب، التیام یافته و برطرف می گردد. به همین دلیل یگانه سازمان اجتماعی که از عمومیت و دوام ویژه ای از دیرباز در زندگی بشر وجود داشته خانواده است. حتی قبل از تشکیل هر دولت و سازمانی برای تمرکز و مدیریت فعالیت های انسان، خانواده شکل گرفته است. اگر چه در طول تاریخ خطراتی برای آن به وجود آمده است.

خانواده از نگاه اسلام و آموزه های دینی، بنیانی مقدس، سازمانی حرکت آفرین، ساحل آرامش و سکون، بستر تربیت و رشد، جایگاه پیشرفت مادی و معنوی و تجلی گاه شکوفایی و بالندگی است. به طوری که اگر ضروری باشد تا انسان برای نیل به کمال و بهروزی از یک نردبان چند پله ای صعود کند و بالا برود، به طور حتم و یقین اولین پله این نردبان ترقی و رشد، تشکیل خانواده است. به همین خاطر یعنی به دلیل تأثیر شگرف خانواده سالم در شکوفایی و رشد افراد، اکثر اندیشمندان و بزرگان علوم انسانی و اجتماعی درباره خانواده، توصیه ها و دستورهایی بیان نموده اند.

همان طور که براساس متون اسلامی و آموزه های دینی، دستورهای سازنده ای در رابطه با تعامل همسران و امور خانواده وارد شده است، در سایر ادیان الهی نیز به خانواده توجه ویژه شده و برای هدایت آن، قوانینی وضع گردیده است. در آموزه های اسلامی به دلیل اینکه اسلام آخرین و کامل ترین دین الهی است، توصیه ها، دستورالعمل ها و قوانین محکم و جامع و فراوانی در رابطه با خانواده بیان گردیده است.

در نگاه تعالیم سازنده اسلام، خانواده کانونی مبارک و مورد رضایت حق تعالی تلقی شده و مورد تمجید و مدح باری تعالی قرار گرفته است.

قرآن کریم درباره آرامش و اطمینان بخشی خانواده و همسر می فرماید:

(وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً)؛ «از آیات و نشانه های قدرت خداوند این است که برای انسان از نوع و جنس خود، همسرانی آفرید تا در کنار آنان (در خانواده) به آرامش و سکون نیل پیدا کنند و بین آنان دوستی و رحمت قرار داد» [۱].

پیامبر اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله می فرماید: «در اسلام هیچ بنیانی پیش خداوند محبوب تر و ارزشمندتر از بنیان تشکیل خانواده و بنیان ازدواج نیست» [۲].

خانواده و همسر باعث می شود تا نیازهای جنسی و شهوانی در مسیر طبیعی خود قرار گرفته و زمینه بروز ناهنجاری های جنسی سدّ گردد.

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله درباره تأثیر همسرگزینی و تشکیل خانواده در مهارو کنترل تحریکات جنسی می فرمایند: «هر کس در اوایل جوانی تشکیل خانواده دهد و همسری برگزیند، شیطانی که مأمور اوست فریاد می زند: ای وای! او دو سوم دینش را از دسترس من حفظ کرد و یک سوم دیگر را هم می تواند با تقوا حفظ کند.» [۳]

در این حدیث شریف به صراحت بیان گردیده که تشکیل خانواده و گزینش همسر مانعی اساسی در مقابل اغواگری شیطان است و به وجود آمدن این شرایط (مانع بودن) نتیجه کنترل شهوات و مهار آن از طریق خانواده و ازدواج است. خانواده به خاطر ایجاد حس مسئولیت پذیری، باعث بروز و شکوفایی استعداد همسران شده و آنها را به سوی تلاش، سازندگی و نقش پذیری وادارمی سازد.

شهید مطهری درباره نقش ارزنده خانواده می گوید: «... یک پختگی و پویایی وجود دارد که جز در پرتو ازدواج و تشکیل خانواده پیدا نمی شود، در مدرسه پیدا نمی شود، در جهاد با نفس پیدا نمی شود، در نماز شب پیدا نمی شود؛ این کمالات را فقط در تشکیل خانواده می توان به دست آورد.» [۴]

مهم تر اینکه در آموزه ها و تعالیم اسلامی به این حسّ مسئولیت و تلاش در راه رفاه، بالندگی و پیشرفت معنوی خانواده، پاداش در نظر گرفته شده و حتی آن را به منزله برترین کارها یعنی جهاد در راه خدا قرار داده اند. [۵]

به اعتقاد روان شناسان، آرامش و اطمینانی که برای همسران و حتی دیگر اعضای خانواده در محیط خانواده بهنجار ایجاد می شود در هیچ جایی حاصل نمی گردد. خانواده و محیط آن، امن ترین و رضایت بخش ترین بستر برای ارضای نیازهای روانی به ویژه تأمین آرامش روانی است. محبت، غم خواری و پذیرش یکدیگر که از مهم ترین مؤلفه ها و ضروریات زندگی اجتماعی است، به بهترین وجهی در خانواده تأمین می شود. [۶]

ازدواج در کنار مشکلات و مسئولیت هایی که به همراه خود دارد اگر بادوراندیشی و معیارهای صحیح انجام گیرد فرد را وارد دنیایی بسیار زیبا و دل نشین می نماید.

فواید و ثمرات ازدواج بسیار زیاد است و قابل قیاس با مشکلات احتمالی آن نیست. پاره ای از این فواید عبارتند از:

۱- کمالات معنوی

علامه محمدتقی جعفری در پاسخ این سؤال راسل که چرا اسلام این قدر به ازدواج بها داده و برای آن قانون قرار داده، گفته است: «اسلام با ازدواج می خواهد انسان واقعی به وجود آورد، و مسئله انسان و انسانیت مطرح است.» [۷]

ازدواج در فرهنگ اسلامی، پیوندی مقدس است که موجب حفظ دین [۸] و به وجود آورنده رابطه محبت است. ازدواج عاملی مؤثر در حفظ پاک دامنی و پاکی دل هاست.

رسول گرامی صلی الله علیه و آله می فرماید: «هرکس می خواهد خدا را در حال پاکیزگی و پاکی ملاقات کند به وسیله ازدواج، عفت پیشه سازد». [۹]

همچنین حضرت فرمودند: «کسی که همسری برگزیده و ازدواج کرده است، خواب و استراحتش نزد خداوند، از روزه داری و شب زنده داری افراد مجرد (بدون همسر) با فضیلت تراست». [۱۰]

۲- دوری از گناه

حضرت رسول صلی الله علیه و آله درباره حفظ عفت به واسطه ازدواج می فرماید: «ای گروه جوانان! هر یک از شما که می تواند ازدواج کند، اقدام نماید؛ زیرا ازدواج موجب می گردد تا چشم و دامن انسان از گناه باز داشته شود و عفت انسان حفظ گردد». [۱۱]

در جای دیگر فرمودند: «دختران جوان مانند میوه های درختان هستند که در زمان رسیدن باید آنان را چید و گرنه حرارت خورشید آنها را فاسد می کند. دختران نیز هرگاه آنچه را که زن ها درمی یابند (نیازهای عاطفی جنسی)، یافتند و نیاز به شوهر داشتند، اگر ازدواج نکنند، احتمال فساد و تباهی آنان وجود دارد؛ زیرا آنها هم بشر هستند». [۱۲]

از این حدیث شریف، به خوبی استفاده می شود که تأخیر در ازدواج از سنین جوانی، که سن نیاز به همسر است، موجب مشکلات دینی و عاطفی در فرد می گردد؛ زیرا در این مقطع زندگی که نیازهای عاطفی و جنسی در هر کس فعال است و انرژی کافی جنسی در او وجود دارد، اگر این نیاز به طور صحیح ارضا نشود، یا باید سرکوب گردد و یا به شیوه های نامناسب و ناهنجار تأمین شود که در هر دو صورت، موجب گناه شده و به عزت و سلامتی فرد آسیب می رساند.

۳- رحمت الهی

خداوند متعال به برخی کارها و رفتارهای انسان عنایت ویژه و قابل توجهی دارد. به عنوان مثال؛ جوانمردی و امانت داری را دوست داشته و فحشا و هرزگی را ناپسند شمرده است. در قرآن کریم بعد از توصیه به ازدواج و تشکیل خانواده، روزی و رزق آنان را تضمین کرده و وعده رهایی از فقر به آنان داده است. [۱۳]

امام صادق علیه السلام نیز فرمودند: «رزق و روزی به خاطر بچه ها و زنان داده می شود و افزایش می یابد». [۱۴]

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله همچنین درباره نزول رحمت الهی به همسرداران فرمود: «درهای رحمت الهی در چهار زمان به طور ویژه گشوده می شود؛ هنگام بارش باران، هنگام نگاه فرزند به چهره پدر، هنگام بازشدن درب خانه کعبه و هنگام نکاح و وصلت زناشویی». [۱۵]

در آموزه های دینی مجرد ماندن مورد نکوهش قرار گرفته است. پیامبرگرمی اسلام صلی الله علیه و آله در این زمینه می فرماید: «ازدواج کنید، در غیر این صورت از یاران شیطان خواهید شد» [۱۶].

از مجموع روایات به این نتیجه می رسیم که خداوند متعال به افراد خانواده دار و همسر دار عنایت خاصی دارد و از افراد مجرد و بدون همسر، راضی نیست. از طریق ازدواج، گناه و بی بند و باری، کنترل می شود و از طرف دیگر، تعداد بندگان خدا افزایش یافته و خداپرستی توسعه پیدا می کند و در نهایت انسان های زیادی به کمال و سعادت حقیقی خواهند رسید.

۴- انس و آرامش

یکی از ویژگی ها و نیازهای طبیعی انسان، انس، محبت و الفت است. تنهائزندی کردن بسیار دشوار و دردناک است. بهترین فردی که می تواند این نیاز طبیعی را تأمین کند همسر (چه زن و چه شوهر) است، زیرا همه محبت ها و دوستی ها موقت و محدود می باشند اما دوستی و محبت زن و شوهر چون هدف مشترک دارند و بیش از هر فرد دیگری به یکدیگر نیازمندند، دائمی تر و پایدارتر است.

خداوند متعال می فرماید: «یکی از نشانه های [حکمت] الهی این است که برای شما از جنس خودتان جفتی را بیافرید تا با او انس بگیرید و آرامش بیابید و در بین شما دوستی و مهربانی قرار داد و در این امر برای افرادی که اهل تفکر باشند آیات و نشانه هایی وجود دارد» [۱۷].

امام رضا علیه السلام نیز درباره فواید همسر شایسته می فرماید: «هیچ منفعتی بهتر از همسر شایسته نیست؛ همسری که وقتی انسان او را می بیند شادمانش گرداند و در موقع نبودن او، نگهدار ناموس و مالش باشد» [۱۸]. پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند: «خداوند متعال می فرماید وقتی اراده کردم تا به بنده ام خیر دنیا و آخرت را عطا کنم، برای بنده ام زبانی گویا به ذکر خدا، قلبی خاشع، بدنی صبر کننده در بلاها و همسری مؤمن که وقتی به او نگاه می کند شادمان می شود و در هنگام نبود همسر حافظ ناموس و اموال شوهر باشد؛ قرار دادم» [۱۹].

در این دو روایت شریف به نکته ای روان شناختی و خانوادگی زیبا اشاره شده است و آن اینکه همسر شایسته باعث نشاط و شادمانی و آرامش قلبی شوهر می شود و وقتی نگاه شوهر به او می افتد شادمان می شود. البته درباره شوهر نیز باید این گونه باشد یعنی وقتی زن به شوهرش نگاه می کند احساس نشاط و آرامش کند.

۵- تولید نسل

یکی از ثمرات زیبای ازدواج، بقای نسل بشریت است که مطابق هدف آفرینش است؛ زیرا تولید و پرورش انسان های خداپرست و نیکوکار، مطلوب خدای جهان آفرین است. همسران جوان از طریق فرزنددار شدن موجب پیوندبین نسل ها می گردند و با پرورش فرزندان صالح و مؤمن، در اصلاح جامعه انسانی شریک می شوند و روح بندگی خالق متعال را که هدف اساسی خلقت انسان است، در عرصه گیتی گسترش می دهند.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: «ازدواج کنید تا صاحب فرزند شوید. قطعاً من به فراوانی شما در روز قیامت بر امت های دیگر مباحثات می کنم».[۲۰] اقدام و تلاش برای فرزندآوری و ازدیاد نسل مسلمانان، پاداش و اجر معنوی دارد.

۶- سلامت و امنیت اجتماعی

ازدواج و تأسیس کانون خانواده، برای سلامت و امنیت جامعه مفید است و زمینه ارتکاب جرم و بزه کاری را کم می کند. اگر بنیاد خانواده ها مستحکم باشد و جوان ها به موقع ازدواج کنند و به کانون گرم خانواده دل بسته باشند به طور محسوس از فساد، ولگردی، بی بندوباری، طغیان، قتل و سرقت، جنایت و ناامنی، تجاوز، انحراف، اعتیاد و خودکشی کاسته خواهد شد؛ زیرا چنان که آمار نشان می دهد اکثر این امور از افرادی سر می زند که از وجود کانون گرم خانوادگی محرومند.

در یک تحقیق میدانی که بر ۵۰۰ تن از جوانان انگلستان انجام گرفت، این نتیجه به دست آمد که جوانان پس از ازدواج و تشکیل خانواده، کمتر به انجام اعمال مجرمانه روی می آورند و خلاف کاری و جرم در آنان کاهش می یابد و در مقابل، افرادی که مجردند به اعمال خلاف و بزه کاری اجتماعی بیشتری روی می آورند و زمینه کارهای ناهنجار در آنان بیشتر است.[۲۱]

پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله می فرماید: «بیشتر اهل جهنم مجردها هستند».[۲۲]

این حدیث شریف به روشنی بر این نکته دلالت می کند که گناه و ناهنجاری در میان مجردها بیشتر است و به همین دلیل، گرفتار آتش شده اند و وقتی گناه و ناهنجاری از طریق مجردها بیشتر شود، امنیت اجتماعی و سلامت روانی اجتماع به مخاطره می افتد.

ویل دورانت، [۲۳] دانشمند معروف، درباره ترغیب به ازدواج و فواید آن می گوید: «اگر راهی پیدا شود که ازدواج در سال های طبیعی انجام گیرد، فحشاء، امراض روانی، تنهایی بی ثمر، عزلت ناپسند و انحرافات جنسی، که زندگی رالکه دار کرده است، تا نصف تقلیل خواهد یافت... عشق جنسی جوانان، زودتر از توانایی اقتصادی شان فرامی رسد، ما نباید از این پیشامد ناخشنود باشیم و بگذاریم آن عشق افسرده شود و بمیرد. ازدواجی که بر پایه عشق تازه و نمرده دختر و پسر انجام می شود، در طی سال های دراز، زندگی آنها را معطر و خوش بو می کند و گرنه عمیق و طبیعی و آرمانی نخواهد بود».[۲۴]

۷- رشد و شکوفایی استعدادها

ازدواج زمینه بروز خلاقیت ها و موفقیت ها را در همسران افزایش داده، همچنین موجب می شود تا فضایل اخلاقی و انسانی در آنان به فعلیت برسد. وقتی از مرد خانواده انتظار می رود تا هنگام ضرورت برای حمایت از خانواده خویش، ایستادگی کند؛ این انتظار روحیه دفاع و جوان مردی را در او تقویت خواهد کرد.

همچنین به وجود آمدن شرایط مادری برای زنان، موجب می شود تا با تحمل مشکلات فرزندپروری و شوهرداری، به کمال روحی بیشتری برسند و روح خود را در اثر شکیبایی و ایثار بالنده کنند و از طریق مسئولیتی که در خانه و خانواده دارند، به تلاش بیشتر روی آورند و استعدادهای خود را برای اداره مناسب خانواده به کار گیرند و در نتیجه، به موفقیت بیشتری نایل آیند.

پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند: «به جوانان خود، همسر دهید، به درستی که خداوند در سایه همسر، اخلاقشان را نیکو می کند، رزقشان را زیاد می کند و جوانمردی آنان را زیاد می کند».[۲۵]

۸- رشد اقتصادی

همسران جوان به دلیل احساس مسئولیت بیشتر و به دلیل اینکه خود را مدیر خانواده می دانند بعد از ازدواج تلاش بیشتری در راستای رشد اقتصادی خویش، تأمین مایحتاج زندگی، تهیه مسکن و... می نمایند. انسان ها به طور ذاتی به گونه ای هستند که تا فشار اجتماعی و نیازهای زندگی وجود نداشته باشد، کمتر به تلاش و کوشش مبادرت می کنند و لذا پسر و دختر تا زمانی که خانه پدرشان هستند و از جیب پدر، هزینه می کنند، کمتر به فکر مسایل اقتصادی و پس انداز و توسعه زندگی هستند.

دختر و پسر وقتی ازدواج می کنند و مسئولیت خانواده و فرزندان را به دوش می گیرند، زمینه تلاش و فعالیت در آنان بیشتر شده و به صورت طبیعی امکانات زندگی نیز در سایه تلاش و کوشش، توسعه پیدا می کند. علاوه بر اینها، افراد دارای همسر، مورد عنایت افراد جامعه بوده و به طور معمول در مراکز اقتصادی و کاری، به اینها اعتماد بیشتری دارند و کار را به اینها واگذار می کنند. همچنین از عوامل بسیار مهم در رشد اقتصادی افراد دارای همسر و خانواده، عنایت ویژه خداوند به اینها می باشد. خداوند متعال رزق و روزی این افراد را تضمین نموده است [۲۶] و در تعهدات خداوند خطا و اشتباه، ممکن نیست.

امام صادق علیه السلام فرمودند: «رزق و روزی به خاطر بچه ها و خانواده (افراد تحت تکفل) داده می شود».[۲۷]

همچنین پیامبر گرامی اسلام حضرت محمد صلی الله علیه و آله درباره آثار اقتصادی ازدواج فرمودند: «پسر و دخترهای مجرد خود را همسر دهید که خداوند اخلاق آنها را نیکومی گرداند و روزیشان را افزایش داده و بر مروت و جوانمردی آنان می افزاید».[۲۸]